

Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny 2010/2011. tanév Magyar irodalom 2. forduló Javítókulcs

A Kányádi Sándor költészete című témához tartozó feladatlap

1. feladat:

- a) Kányádi Sándor egy alkalommal Illyés Gyulának ezt vallotta: „...ha olyan idők találnának jönni (s még jöhetnek), hogy megtiltanák, mondjuk Kolozsvár utcáin a magyar szót, akkor elhúzódom, ha lesz, hová, és jó román költőket fordítok magyarra. ...”

Értékelje a vallomást a **művészi feladat** szempontjából!

Az elérhető pontszám:	2
Az elért pontszám:	

Pl.: Kányádi több helyen utal a szülőföld megrendítő élményére.

A nehéz időkben a menekülés helyett a művésznek a próbatételeket is vállalnia kell.

Szükséges hidat építenie a lehetetlennek tűnő szituációkban is ember és ember között.

A bukások ellenére azt kell hirdetnie: van jövő.

Az írás morális feladat stb.

- b) **Kire** emlékezik Kányádi Sándor; **ki a „megszólított”** az alábbi versekben?

A pontos névért **0,5** pontot kaphat.

Az elérhető pontszám:	2
Az elért pontszám:	

A vers címe	A név
T. Á. sírjára	Tamási Áron
A kökösi hídon	Gábor Áron
Emlék-virrasztó	Sütő András
Egy csokor orgona mellé	Jékely Zoltán

2. feladat:

Az alábbi **helyszínek** Kányádi Sándor életpályájához kapcsolódnak.

Írjon minden helyszínhez legalább **két** információt! (egy információ **0,5** pont)

Az elérhető pontszám:	2
Az elért pontszám:	

Kolozsvár	<ul style="list-style-type: none">■ 1950-től fél évig a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola hallgatója.■ A Bolyai Tudományegyetem Nyelv – és Irodalomtudományi Karán tanult.■ 1954-ben magyar irodalom szakos tanári diplomát szerzett.■ 1960-tól 1990-ig (nyugdíjazásáig) a Napsugár című gyermeklap szerkesztője.
Budapest	<ul style="list-style-type: none">■ Kötetei jelentek meg - pl.: Fekete-piros versek (1979), Válogatott versei (2000).■ Több kitüntetést kapott - pl.: Déry Tibor – díj (1986), Év könyve-díj (a Sörény és koponya kötetre -1989), Kossuth – díj (1993), Magyar Örökség-díj (1998), a C. E. T. Millenniumi díja (2000), Kölcsey Ferenc Millenniumi Díj (2001), a Pro Renovanda Cultura Hungariae fődíja (2002), Mecenás-díj (2004), a Magyar Köztársaság Érdemrend középkereszt csillaggal (2004), a Magyar Köztársaság Érdemrend nagykeresztje (2009. március 15-én).■ A Döbrentei téren az ő kezdeményezésére készült el a Benedek Elek emlékéét őrző „Elek apó kútja”.■ Az I. kerület díszpolgára.■ Az Arany János utcai metró megállóban a fáradt vándor megpihenhet a padján (itt olvasható Hiúság című játékos verse).

3. feladat: Példák a *zene* és az *irodalom* kapcsolatára Kányádi Sándor művészetében:

- a) Melyik művét ihlette **Mozart Rekviemje**? → Halottak napja Bécsben
b) Melyik versét ihlette **Bartók** egyik alkotása? → Húros és ütőhangszerekre

Az elérhető pontszám:	1
Az elért pontszám:	

4. feladat:

Határozza meg a következő **fogalmakat**, és írjon egy-egy **cím**-példát

Kányádi Sándor műveiből! (a meghatározás **1** + a cím-példa **0,5** pont)

Az elérhető pontszám:	3
Az elért pontszám:	

F o g a l o m	M e g h a t á r o z á s	A konkrét c í m - p é l d a
Haiku	■ Japán versforma, 17 szótagos, háromsoros 5/7/5 osztású szöveg, nincs metrumba; pontszerűsége, minimalizáltságra törekszik - redukált nyelven.	pl.: Körömversek - pl.: Három haiku haiku témára
Portré	■ Az egyén bemutatása személyi ismertetőjegyei, lényeges jellemvonásai alapján.	pl.: Apáczai, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor, Illyés Gyula, Páskándi Géza (portrék)

5. feladat:

Foglalja össze röviden, *milyen kapcsolatban* állt Kányádi Sándor az alábbiakban felsorolt *személyekkel!*

Az elérhető pontszám:	2
Az elért pontszám:	

Páskándi Géza	■ 1950-ben a Székelyudvarhelyi Fémipari Szakközépiskola faliújságán olvasta Kányádi Sándor versét; ő a „költőtárs” felfedezője.
Püski Sándor	■ Könyvkiadó mecénás, aki Székelyudvarhelyre is elvitte könyveit. Az ő meghívására utazott a költő Amerikába.

6. feladat:

Értelmezze az alábbi verseket *címük* és *költői üzenetük* összefüggése alapján!
Művenként 2-2 pontot kaphat.

Harangfölirot (Ars poetica)

azért harang a harang
hogy hívja az élőket
temesse a holtakat
s hogy árvíz jégverés
tűzveszély idején
s hódító horda láttán
félreverjék

- A vers a Sörény és koponya című kötet első ciklusának, a Dísztelen dalok ciklusnak a bevezetője.
- A harang szimbolikus jelentése a költői feladat: élőknek, holtaknak megszólítása az élet minden pillanatában, vészhelyzeteiben.
- A harangfölirot így válik örök idejű költői hitvallássá.

Invokáció

Nagyasszonyunk hazánk reménye
tekints a déli féltekére
bús nemzeted csekély paránya
ítélve örök árvaságra
zokogva esd
mint pusztában a zsidókat
hajdan az Úr vezérelj óvjad
segítsd a nyelvben bujdosókat
s vezesd a vándorénekest

Az elérhető pontszám:	4
Az elért pontszám:	

- A vers a Sörény és koponya kötet második ciklusának, a Dél keresztje alatt címűnek - mint egy eposznak - a segélykérő, bevezető verse.
- Az első sor szó szerint idézi a csíksomlyói zarándokok Mária-énekét: „Nagyasszonyunk, hazánk reménye”...
- A költő a vándor énekes, a „nyelvben bujdosó”, aki az emigrációban élő magyarság anyanyelvének megőrzéséért fohászkodik.
- A bibliai hasonlattal az egyetemes és a nemzeti kultúra hagyományait ötvözi.

7. feladat:

A „*csillag*” szónak több jelentése is lehet Kányádi Sándor motívum-rendszerében.

Nevezzen meg legalább **négyet**! Vers-címet nem kell írnia! Jelentésenként **0,5** pontot kaphat.

Az elérhető pontszám:	2
Az elért pontszám:	

pl.:

- a „valódi”, az égen látható tájélmény
- szimbolikus találkozási pont a magyarság számára
- a magyarok szétszóródásának / szétszóratásának jelképi megjelenítése
- az egyéni élet szimbóluma
- az újrakezdés, az újjászületés lehetősége
- egyfajta transzcendencia képi kifejezése

8. feladat:

Két idézetet olvashat egymás mellett:

Biblia, Újszövetség, János apostol első levele, 2. rész, 19. vers	Kányádi Sándor: Krónikás ének
„Közülünk váltak ki, de nem voltak közülünk valók; mert ha közülünk valók lettek volna, velünk maradtak volna;...”	„...akik elmentek közülünk nem voltak közülünk valók mert ha közülünk valók lettek volna nem mentek volna el ...”

Magyarázza meg röviden a két idézet *rokonságának* lényegét!

Az elérhető pontszám:	2
Az elért pontszám:	

Pl.: Néha csak később látjuk meg, hogy kire számíthatunk igazán.

Ha „testben” közöttünk van is valaki, nem bizonyíték: a próbatételek idején is velünk van...

Sokan válnak ki közösségekből különböző okok miatt (rang, pénz, hírnév stb.).

Talán, jobb is, ha az idézetekben említett emberek elmennek közülünk...

Az elvtelen „elmenetel” árulás...

FIGYELEM!

A feladatlap megoldása után a témakör alapján kidolgozandó TÉTEL CÍME:

A személyes és a közösségi sors összefonódása Kányádi Sándor költészetében

Szilágyi István regényei című témához tartozó feladatlap

1. feladat

Olvassa el figyelmesen a következő irodalomtörténeti megállapításokat!

A Forrás sorozatban egy rajjal indult írók és költők a hatvanas évek elején a társaság hivatott kritikusanak, Kántor Lajosnak a szavával „hangváltást” idéztek elő az előző nemzedékhez képest. Általánosan elfogadottan: őket (Lászlóffy Aladárt, Szilágyi Domokost, Bálint Tibort, Pusztai Jánost, Hervay Gizellát, Veress Zoltánt, Köntös Szabó Zoltánt, Szilágyi Istvánt és másokat) nemzedékként tartják számon annak ellenére, hogy a nemzedéki kérdéstről írók és esztéták, írók és írók heves vitákat folytattak. Egyikük, Lászlóffy Aladár Király László tanár kérdésre (Utunk, 1976. február 13. 4.1.) azt nyilatkozta, hogy nem programmal fellépő csoportosulásnak, csoportosulás-sorozatnak kell az egymás után szerencsésen egyszerre történő indulásokat nevezni, mert „minden programjuk egymás közelsége, sorsazonossága, világnézet és élettapasztalat azonossága volt.”

Szilágyiék indulása ugyanannak az irodalmi igénynek felelt meg, mint ami Magyarországon a hatvanas évek első felében a dokumentarista, tényekre koncentráló, hitelességet hangsúlyozó prózát divatossá tette, s amit a sajátos kisregényforma és a szociográfia reprezentált Sánta, Fejes Endre, Hernádi, Somogyi Tóth Sándor és mások műveiben, valamint – többek között – a Magyarország felfedezése – sorozatban. Lélektani igényességük, morális problémafelvetésük hasonló tendenciákat mutatott, mint itthon az évtized második felétől jellemző parabolisztikus, áttételes próza pl. Sánta, Déry írásaiban. Itt is, ott is az illúziótlanabb szembenézést szolgálta a sematizmus ellen ható őszinteség és nyíltabb esztétikai gondolkodás, de a létértelmezés a szocialista perspektívákat nem vonta kétségbe.

Az alábbi szempontok szerint sorolja fel Szilágyi István prózájának két-két jellemző vonását!

Tematikai újítás, érdeklődés:

A külvárosok „rozsdatemetői”, tengődő kisemberek világa

Intellektuális problémákkal vívódó értelmiségiek erkölcsi, etikai, lélektani, szociológiai és filozófiai meghatározottságainak ábrázolása

Az irodalom szerepére vonatkozó önálló értékrend:

Az irodalom minőségét nem döntheti el pusztán az ideológiai tartalom

Értékek: az esztétikai érvényesség kritériumai, a közérzet, valóság-elemzés hitelessége,

A „közelebb az élethez” jelszó:

Illúziótlan szembenézés az ábrázolt világgal

Az írói személyiség érvényesítése

Új hagyományelv, új világirodalmi minták, új filozófia:

József Attila, Szabó Lőrinc, Kassák és Krudy, Németh László hagyománya

Az egzisztencializmus hatása

A faulkneri, márquezi, Joyce-i epikai modernség eszközei és szemlélete

A lélektaniség és a személyiség-központúság és az új kifejezési formák összefüggése:

Az abszurd, a groteszk lehetőségei, a mitologikus, esszéisztikus problémafelvetések szintetizáló perspektívái a belső monológokban

A tudatmozgások leírásában a montázs-technika, a síkváltó időkezelés szimultanizmusa, a cselekvéssorok követésében a dokumentarista „valóságirodalom” megoldásai ismerhetők fel

Elérhető válaszelemként 0.5-0.5 pont,összesen 5 pont

2. feladat

Kapcsoljon információkat az alábbi hívószókhöz!

Mindazt, ami Szilágyi Istvánról, az 1938-ban született romániai magyar prózaíróról az olvasók megtudhatnak, meghatározottságait bevalló, vele készített interjúkban, műhelytanulmányaiban és a személyét kitüntető barátok, nemzedéktársak írásaiban lehet olvasni.

A szerző lelki térélményeit alakító földrajzi, társadalmi környezet:

Kolozsvár külvárosa és Zilah, a Szilágyság vonzó-taszító katlanvilága és iparos-céhes életformája, a szigorú rendbeliséget szabó normái, majd a társadalmi hagyomány fölbomlása

Iskola és inasévek:

Kolozsvár: vasúti gépipari középiskola, a nagyváradi és szatmári fűtőházak, a „muszaj-erkölcs” a vezérurak szigorú világa, a munka becsülete, a nagy erőfeszítések, sokszor a fizikai veszélyeztetések fegyelme – ez a világértékelő hozzáállás válik normává

Egyetem és barátságok:

Jogi egyetem, „betűfaló éjszakák”, Farkas Árpád Király László

Szerkesztői munka:

1963-tól Szilágyi az Utunk munkatársa, főszerkesztő-helyettese, ebben a munkában érvényesíti esztétikai nézeteit és irodalom-felfogását, az új szemléletű művek megbecsülését.

Elérhető válaszelemként 0,5-0,5 pont,összesen 2 pont

3. feladat

Művészetének karakterjegyeit a történelem- és létmérlegelés adja. Következtesen tükrözteti az író az adott világ belső ellentmondásait figurái – olykor extrém – megnyilatkozásaiban. Ez a mérlegelés szervezi meg a művek sajátos világképét.

A fent említett világképet jellemzik az alábbi regényelemek. Egyenként öt összefüggéssel mutassa be a szerepüket a Kő hull apadó kútba című regényben!

Kontrasztív szemléletmód:

- kétféle, egymásnak ellentmondó cselekvéssor - egy lélek (a rutinos történések és a rejtegetés)
- a hősök egyre reménytelenebbül próbálják rejtegetni kínlódásukat (Ilka nem leplezheti sem a köhordást, sem zavarodottságát Faggyas előtt)

- Az intellektuális és ösztön-szféra ütköztetése (Ilka: céltudatosság – Mari: ösztönök)
- konfrontáció a társadalmi rétegek között (iparosok – parasztok – kisvárosi „arisztokrácia”)
- Férfiak (a világgal és önmagukkal küzdő „jámbor vadak”) és nők (artemiszek, sziszifuszok, danaidák)

Szimbólumok:

- *Fejedelem elmaradása* (az illúziókban való csalódás), a gyászhintót vonó *fekete meg piros lovak* (Ilka anyja temetésén történő kiválása), a *cséplőgép dobba hulló fecskék* képe (az igazi áldozatok, Dénesék)
- *Belső lelki tartalmak és külső tárgyi realitások* (kép, táltos ló, jegenye)
- *A tárgyi elemek kontrasztív pozícióban:* a harang (vásárolás – Egrestelke), *szekér* (megostoroztatás – Dénes távolodó szekere), Ilka *órája* és a Marié, Dénes és Faggyas elnyűtt *lábbelije* és a Fejedelem finom csizmája stb.
- *A szimbólum mint előre utalás:* a jajdoni gödörlét-gondfészek, a csipkebokor mint az igazi emberi pillanat jelképe
- *A kronologikusan megjelenő motívumok sorrendje a sorsvonal jelzésére szolgál:* a vonatfüty, a fejedelem, a kút, éjszaka

Esszéisztikus betétek, lírai reflexiók és meditációk:

Bretter György: az író nem tesz mást a regényben, mint „sorsregénnyé torzítja tiszta képletét...”, megragad egy struktúrát, és azt nézi, miképp funkcionálnak a struktúra hordozói”. Szilágyit a lét, a rend és a cselekvés összefüggésrendszere érdekli elsősorban, a renddel szembekerülő ember eljut személyiségének elemzéséig. (Mások boldogsága árán nem szerezhetjük meg a magunkét; nem menekülhetünk a dolgokkal, a renddel való szembenézés elől; a társadalmi alá- és fölérendeltségben igazi emberi érték nem érvényesülhet; a bűn társadalmi méreteken és egyéni sorsokban is megbosszulja önmagát, a legnagyobb bűn pedig az adottságok és lehetőségek parlagon hagyása stb.)

Atmoszféra:

Baránszky Jób László beszél kritikájában Szilágyi írásainak organikus atmoszférájáról. A világból kiszoruló ember, aki illúziókkal függött a kollektív, szociális szereplehetőségein, minduntalan szembekényszerül a renddel, s végképp arra predesztinálja a sorsa, hogy energiáit belső terek meghódítására fordítsa. Az elbizonytalanodásban valamely rögeszme eszelőssége az egyetlen szilárd pont. Az alaphangot az a tragikus véna határozza meg Szilágyinál, amely mindenféle szituációban az örökös viaskodásra, feszültségekre érzékeny.

Az egybeszerkesztés eszköze: tér- és időkezelés

Marosi Péter: „amelyben a balladás népiesség fonódik össze rafinált műveltséggel, realiztikus látásmód bonyolult áttételességgel”.

A regény cselekvésideje igen szűkre szabott, a történet java része pedig a lelki világ mozgására és időigényére konstruált. Négy övezet, négy időszakban: a regény két alapegysége, a Fejedelem története, az írói kommentárok és reflexiós betétek sorozata, illetve Dénes ideje, Ilka történeti jelene, a Fejedelem ideje és a narráció perspektívája. Szilágyi maga megmagyarázza a regényben, miért van szükség a folyamatok leírásának felbontására: „az ember minden gondolata mögött mindjárt kerekedik egy másik is, olyan, mint az árnyék, és néha az a másik az igazi.”

Elérhető: minden igényes, szakszerű válasszal 1-1 pont,összesen 5 pont

4. feladat

A történet feltűnően egyszerű a nagy terjedelmű Agancsbozót című regényben. Foglalja össze tömören a regény meséjét!

Egy elzárt hegyen a magasságban kialakított barlangban tér magához a főhős, Deres, aki hosszú kóborlás után egy kőomlásba csúszva összezúzódott, s akit felvonón juttattak fel ide. A barlang berendezett sziklahámor, ahol három hallgatag és névtelen kovács veszi pártfogásba a jövevényt. Ezek naphosszat rítusszerű cselekvésekben töltik a napjaikat, és kardutánzatot kovácsolnak, majd a nyers vasakat lehordják a barlangmélybe, ahol már a kardkovácsolás egész története tanulmányozható lenne a felhalmozott változatokból.

A kovácsok csak akkor beszélnek, ha feltétlenül szükséges. A soha nem mutatkozó, velük rendelkező *gazda* rendszeresen ellátja őket kiváló minőségű nyersanyagokkal és az élethez szükséges holmikkal. Olykor egy pogány lakoma jelent változatosságot az életükben, lavinacsúszás izgalmat, évente egyszer egyikük lemehet egy szarvast elejteni.

Deres hasonul a többiekhez, akiknek neveket is ad. De a gazda új és egyre igényesebb megrendelést küld fel: előbb bozótkést, majd szamurájkardokat kell kovácsolniuk. A feladat megtagadása fel sem merül, találkozik szakmai ambíciókkal is, bár a helyzet megváltozása nyugtalanítja őket. A végrehajtás során kiderül, hogy mindegyikük műszaki szakember, a szokatlan helyzetben beszélni kezdenek. A szolidaritás és az egymással szembeni gyanakvás éppúgy megmutatkozik, mint a gazda elleni gyűlölet. A készletek kevésbé bőségesek, minőségük romlik. Mire a nagy feladat (a damaszk acél előállítás) megérkezik, már tudják, hogy egy kísérlet részesei lettek. A szökés lehetőségeit mérlegelik. Az ősi eljárás végén egy rabszolga testébe kellene mártani a felhevített acélt. Deres megszökik, elvágja maga mögött a felvonó köteleit. Lent kell rádöbennie, hogy a többiek előtte eljöttek. Végignézi tűzharcukat a „marconákkal”, rejtekhelyéről segíti az öreg fiúkat, tudomásul veszi egyik társuk halálát, megéjszakázik az istálló padlásán, és végül beveszi magát az agancsbozótra emlékeztető elpusztult romerdőbe.

Elérhető pontszám: 2 pont

5. feladat

Értelmezze az Agancsbozót három világrendjét jelképező metaforákat!

A Nagy Rököny rendje:

„Megváltói szándékok, aspirációk nélkül éldegéltünk – mire nekünk a kitüntető kereszthalál...” Az *Agancsbozót* minden felidézett, tökéletes műalkotásban és a természeti harmóniákban ember nélküli csendet ír le. A főhős végül arra a következtetésre jut, hogy „a Nagy Rököny levette rólatok a kezét. Talán aludni tért,” nincs áldás itt a magával rendelkező emberen. Így lesz a regény az isteni világrend híján groteszk teremtéstörténet.

A Velünk Rendelkező Szándék:

Az önmagát diabolikus paranoiába hajszoló hatalom elvonatkoztatott szimbóluma a *Velünk Rendelkező Szándék* és a kísérleti terepe: a hámor, de úgy is felfogható, hogy a kisszerű és aljas mindennapi hatalmi manipulációk váltották ki a főhősből, így az egész az ember magának kitalált víziója és rémálma.

A Góré és a gyár:

Ez az a világ, amelyből Deres a műhely és a hegyi barangolás előtt kilépett, a *Góré* intézményesült, közvetlenül érvényesülő hatalma.

Elérhető: minden jó válasszal 1-1 pont, összesen 3 pont

6. feladat

Milyen magyar vagy világirodalmi művekkel (szerző, cím) állíthatók párhuzamba Szilágyi István regényei?

Kő hull apadó kútba

A bűnhődés mitikus megjelenítése Arany János: Ágnes asszony-ával, a női főszereplők létezésének „fülledtsége”, lázadásuk Németh László: Iszony-ával rokoníthatja.

Agancsbozót

Modellszerű, jelképes érvényű történések: a szituáció a *Varázshegy* laboratóriumi elemzését idézi, a megoldhatatlan és kiszolgáltatott létállapot a *Godot-ra várva* drámai helyzetét, a rémítő hatalom játékszereivé vált figurák a *Fizikusok* ötletét, az alapvető cselekvési. létfenntartási formák részletező leírása, mitizálása a Robinson Crusoe-t.

Hollóidő

Móricz Zsigmond: Erdély, Kemény Zsigmond: Gyulai Pál – A nemzeti sorskérdéseket felvető történelmi regények

Juhász Ferenc: A tékozló ország – a pusztulás eposza

Elérhető minden jó válasszal 0.5 pont, összesen 3 pont

FIGYELEM!

A feladatlap megoldása után kidolgozandó TÉTEL CÍME:

"Az ezüstgyík a legyeket bekapkodja, jóllakik, elalszik a napon. És nem veszi észre, hogy ott köröz fölötte az a sárgaszemű iromba madár."

A nemzedékek túlélési stratégiái a Hollóidő című regényben

Katona József drámai művei című témához tartozó feladatlap

1. feladat

Értelmezze 1-1 mondatban az alábbi fogalmak lényegét:

akció:

A drámai mű szereplőinek a cselekményt alakító tettei – a színpadi játékban a színészek a cselekvés, a mozgás, a gesztusok és mimika együttesével jelenítik meg. E viselkedésbeli vonatkozásokra a drámai szöveg rendszerint csak szűkszavúan utal, de az előadásban a színészi és rendezői lelemény révén szinte a beszéddel egyenértékű az „akció” szerepe.

dikció:

A dráma szereplőinek beszéde, a helyzetnek és a megformált alaknak megfelelően elmondott drámai szöveg. Leggyakrabban dialógusban (párbeszédben), ritkábban monológ (magánbeszéd) formájában hangzik el.

katarzisz:

Eredeti, arisztotelészi értelmében a hősnek a tragikum alapját adó szenvedélyétől (vétségétől) való megtisztulása, s ennek nyomán a félelem és a részvét érzése a befogadóban. Ma általánosabban a tragikum kibontakozása és megoldása nyomán a hősben (hősökben) és befogadóban ébredő megrendítő, megtisztító érzelmi és morális hatást nevezzük katarzisznak. E fogalmat idővel már más műfajok, művészeti ágak alkotásai hatásának jellemzésére is alkalmazták.

Blank-verse, vagy drámai jambus:

Angol eredetű, idővel a verses drámákra korlátozott (ötös vagy hatodfeles) jambikus versforma, elsősorban Shakespeare és Milton, később az angol romantikusok hatására terjedt el az európai irodalomban. A Bánk bán legtöbb sora is ebben a formában szólal meg.

Elérhető: válaszelemenként 0,5 pont, összesen 2 pont

2. feladat

Foglalja össze tömören (8-10 mondatban) a hivatásos magyar nyelvű színjátszás helyzetét és küldetését a 18-19. század fordulóján! (Válaszában legalább 3 konkrét adat – név, színhely, időszak – szerepeljen, és utaljon a korabeli közönség színházi ízlésére is!)

A válaszban az alábbi vonatkozásokra célszerű kitérni:

- A hivatásos magyar színjátszásnak fontos előzménye a hitvitázó dráma, az iskolai színjátszás és a népszokásokban, vallási ünnepi szokásokban élő naiv szerepjátszás;
- A polgárosodó – nagyobb részt szász és sváb ajkú – városokban, így Pesten és Budán is a 18. század utolsó évtizedeiben előbb német nyelvű társulatok alakultak, állandó előadási hellyel, kőszínházzal is ezek rendelkeztek előbb;
- A hivatásos magyar színjátszás kezdetben vádortársulatok keretében működött, küldetése egyszerre volt a színházi kultúra iránti igény ébresztése, a közönségnevelés, ez által pedig a magyar nyelv művelése, terjesztése, szellemi rangjának képviselése;
- A 18. sz. utolsó évtizedében alakult és 1796-ig működött az első állandó magyar társulat Pesten, Kelemen László vezetésével, a második társulat pedig 1807-1815 között működött (ebben tevékenykedett Katona József is, itt ismerte meg Déryné). Az előadásokat alkalmilag kialakított játszóhelyeken vagy a német színháztól kölcsönbe bérelt épületben adták elő;
- Kezdetben nem volt kellő számú közönség: egy-egy darabot csak egy-két alkalommal lehetett előadni, a sűrű bemutatókhoz a művek biztosítása, a darabírás és a fordítás is gyakran a színészekre hárult. 2-3 évtizedbe telt, míg kinevelődött az állandó színtársulatok szélesebb és igényes magyar közönsége;
- Az 1810-es és 1820-as években a magyar színtársulatoknak vidéki városok – Kassa, Miskolc, Kolozsvár, Székesfehérvár – adtak otthont. Az első magyar kőszínház Kolozsváron nyílt meg 1821-ben;
- 1837-ben megnyílt a Pesti Magyar Színház, amelynek jogutódja lett a máig fennálló Nemzeti Színház, s ezzel a magyar színészet a fővárosban végleges otthonra talált;
- Idővel a város német ajkú polgárai is szívesen látogatták a Nemzeti Színházat, annál is inkább, mert a 19. végéig még nem vált el a prózai és a zenés színjátszás, számos korabeli híres olasz vagy francia opera hazai bemutatója is a Pesti Magyar Színházban zajlott.

Elérhető: összesen 4 pont

3. feladat

Katona mely művei, átdolgozásai vagy fordításai jelzik a Bánk bán megírása előtt a drámaíró történelmi érdeklődését?

Eredeti művek

- Aubigny Klementina, vagyis a vallás miatt való zenebona Franciaországban IV. Henrik alatt, 1813
- Ziska, vagyis a husziták első pártütése Csehországban, 1813
- Ziska, a táboriták vezére, 1813
- Jeruzsálem pusztulása, 1814

Átdolgozások, fordítások

- Monostori Veronika, vagy harc két ellenkező igaz ügyért, 1812
- István, a magyarok első királya, 1813
- Jolánta, a jeruzsálemi királyné, 1815

Elérhető pontszám: válaszelemenként 0,5 -0,5 pont, de összesen legfeljebb 2 pont

4. feladat

Miért hozható összefüggésbe az alábbi szerzők neve a Bánk bánnal?

a) Bonfini – Heltai Gáspár – Hans Sachs – Grillparzer

Bonfini: krónikájában először írta meg részletesen a Bánk bán cselekményének történeti alapját

Heltai Gáspár: Bonfini alapján először írt magyarul Bánk bán történetéről

Hans Sachs: a világirodalomban először ő választotta drámai témának Bánk bán történetét

Grillparzer:... *Urának hű szolgája* címen írt drámája a *Bánk bán*-téma legigényesebb földolgozása a világirodalomban

Elérhető pontszám válaszelemenként 0,5 - 0,5 pont, összesen: 2 pont

b) Arany János - Gyulai Pál - Illyés Gyula

Arany János írta az első dramaturgiai szempontú elemzést Katona drámájáról. *Bánk bán tanulmányok* című töredékes munkájában (1858) jellemezte a főbb alakokat, a konfliktusok és érdekviszonyok szerint pedig drámai körökre osztotta a szereplőket: Bánk bán és köre: Melinda, Mikhál, Simon, Petúr a lázadókkal, Tiborc, Soma a fiacskájuk; Gertrudis és köre: Ottó, Biberach, Izidóra; Endre és köre: Myska bán és Solom mester.

Gyulai Pál a magyar nemzeti dráma alapművének tekintette a Bánk bánt. Ő foglalkozott legelőször alaposan a mű nyelvével. Emellett tüzetesen elemezte Bánk tragikumát, s a főhős bukását drámailag megalapozottnak és erkölcsileg megokoltnak ítélte.

Illyés Gyula az 1970-es években kísérletet tett a mű tapintatos korszerűsítésére, az ő szavával mondva: „átigazította” a mű szövegét. Ezzel részben oldani akarta a színpadi beszédnek a nyelvi régiesség okán keletkező nehézkességét, részben pedig bizonyos rövidítésekkel tempósabbá akarta tenni a darab drámai ritmusát. Célját így fogalmazta meg:

„Megcsiszolni ezt a drágakövet, ahol a mi időnk kívánná; ott, ahol még rajta egy régi kori kőzet nyoma [...] hogy a Bánk bán ne csak könyvtári, hanem méltó nézőtéri siker is legyen...”

Elérhető pontszám válaszelemenként 1-1 pont, összesen: 3 pont

5. feladat

a) Nevezzen meg három, a Bánk bán előadását betiltó cenzori indoklást!

- A színpadon előadott mű hatása erősebb, mint a nyomtatott szövegé, ezért szigorúbb elbírálás alá esik. („Hägelini elvek”)
- Tilos a királyi személyek rossz színben való feltüntetése.
- Színpadon tilos az uralkodó és családja elleni lázítás, a királyi személyek meggyilkolásának megjelenítése.

Ezért a cenzor csak a mű nyomdai megjelenését engedélyezte.

Elérhető pontszám: 1 pont

b) „Mi az oka, hogy Magyarországon a Játékszíni Költőmesterség lábra nem tud kapni?”

Foglalja össze a legfontosabb válaszelemeket az író tanulmányából!

- A színházak, az előadási lehetőségek hiánya;
- A „nemzeti dicsekedés”, önteltség, mely elutasítja a drámai művekben kifejeződő kritikát.
- Nagy akadály a „nyomtatásbeli szükség”, kevés könyv jelenik meg, nincsenek tudományos és művészeti folyóiratok: a drámai műveknek így olvasmányként sincs nyilvánosságuk
- A cenzúra „nyakát szegi minden szépnek”.

- A „recenzió”, az érdemi kritika és vita hiánya miatt a létrejövő művek szakmailag is visszhangtalanok, nyomtalanok maradnak.
- Nem vagyunk bőviben az áldozatkészségnek, sok szerző csak jutalomra, pénzre és hírnévre áhítozik, mondván „*ha a madár látja, hogy hasztalan esik fütyürézése, élelméről gondoskodik és – elhallgat. ... Mindazonáltal sokkal büszkébbek vagyunk nemes nemzetünkkel, mintsem ezt az akadályok közé tegyük. A jutalom az érdemnek következése. Az író mutassa meg elsőbb, mit és a haza meg fogja mutatni, miként jutalmaztasson”.*

Elérhető pontszám válaszelemenként 0,5 - 0,5 pont, összesen : 3pont

6. feladat

Milyen adaptációkat ismer a Bánk bánból?

a) Opera:

„...dalművében több eredeti magyar zenei gondolat található, mint bármely másban. A magyar zene alkotó elemei benne már plasztikai egészé alakulnak, s szerző szabadabban mozog az anyagi alakítás terén, mely nem köti meg többé kezeit, sőt szabad rendelkezésére adja magát a formára nézve...”

(Részlet Mosonyi Mihály korabeli kritikájából)

A librettó írója: Egressy Béni

Zeneszerző: Erkel Ferenc

Az opera ősbemutatójának ideje (évtizednyi pontossággal): 1861 (1860-as évek)

b) Film v. operafilm:

„...A Bánk bán nem csattanókra fölépített színdarab. Cselekménybeli sikert a moziban - a filmromantika szenzációi mellett - nem is várhatunk tőle. Mégis értékes és sikerült vállalkozás volt, mert nemzeti tartalmat népszerűsít. És a Katona szövege sem került sutba. Meg-megjelenik a vásznon a maga csiszolatlan fönségében, mint valami néma orákulum, mely időnként a múltból a néphez szól és intézi a képek mozgását..”.

(Zolnai Béla – részlet az első film kritikájából)

Az első (néma) film keletkezésének ideje (évtizednyi pontossággal): 1914 (1910-es évek)

Egy hangosfilm v. operafilm bemutatása (évtizednyi pontossággal): 1987 (tv-film) vagy 2002 (operafilm)

Alkotók, művészek bármelyik filmből (legalább két nevet említsen)

Némafilm: színészek: Jászai Mari, Fekete Mihály, Janovics Jenő, rendező: Kertész Mihály

Tv-film: Szőnyi G. Sándor rendező

Operafilm: Káel Csaba rendező; énekesek: Kiss B. Attila, Marton Éva, Rost Andrea

Elérhető pontszám: válaszelemenként 0,5 -0,5 pont, összesen 3 pont

FIGYELEM!

A feladatlap megoldása után kidolgozandó TÉTEL CÍME:

Az indulat motiváló szerepe a Bánk bán szereplőinek döntéseiben

Henry Fielding Tom Jones című regénye témához tartozó feladatlap

1. feladat

Nevezze meg a regénybeli alakokat, és mutassa be, hogyan érvényesül e szereplők jellemábrázolásában a komikum!

Vígjátéki elem	Szereplő neve	Komikus értékszerkezet (Indoklás)
„gutaütött”	Blifil kapitány, Allworthy úr sógora	Nehéz sorsú, sebzett figurát ismerjük meg benne, aki szomorú szívvel epedezik Bridget Allworthy kisasszony után, de később kiderül, hogy elszánt hozományvadász, pénzsóvár katonatiszt. Még mielőtt a feleség vagyonát örökölhetné, megüti a guta. Tervei meghiúsulnak.
„dominójelmezes hölgy”	Lady Bellaston	Ugyan rejtekhelyet biztosít Sophiának, de a jelmezbálon megkörnyékezi Tomot, és kitartója lesz, Sophiát pedig Lord Fellamar kezére játszaná.
„vadorzó vadőr”	Black George	Nyomorúságos élete miatt szánandó alakkal, először mint Tom Jones barátjával találkozunk. Később kiderül róla, hogy alvilági figura, eredeti nevén Seagrim, amely beszédes név, tengernyi mocsokként fordítható. Foglalkozására nézve Allworthy úr vadőre, más vadállományának pusztítója.

Helyes válasz – helyes indoklás: 1 pont. **Elérhető: 3 pont**

2. feladat

A regény narrátora nagy író- és festőelődöket idéz meg. Fejtse ki, az alább kiemelt alkotók a regény világát hogyan „alakították”, a hangsúlyozottan tudatos elbeszélő miért tekinti őket példának!

Alkotók	A regényvilágot alakító hatásuk
Hogarth	Fielding kortársa, jó ismerőse. Művészetük több vonatkozásban is rokon: <ul style="list-style-type: none"> • polgári társadalom szatirikus ábrázolása (Hogarth Divatos házasság című ciklusa erősen rokonítható Fielding a Modern férj című színdarabjával, illetve a ciklus érdekházasságokat ábrázoló darabjai erősen felidézik a Tom Jones c. regény egyes jeleneteit. Pl.: Sophiát is érdekházasságba akarják kényszeríteni, Nightingale apjának terve, Fitzpatrick házassága...) • korarealista ábrázolás: társadalmi típusok kiemelése, a társadalom peremére szorultak ábrázolása (szajha, dologházi emberek, örültek), népi művészet felfedezése • szatirikus, ironikus látásmód

Cervantes	<p>Fielding regényét az angol pikareszk első regényének tartják. Valójában nem igazi pikareszk regény, csak „majdnem az”, hiszen főhőse nem „picaro”: nem a társadalomból kiszorult, bűnbe kényszerülő csavargó. Bizonyos helyzetekben imposztorsága azonban vitathatatlan. A mű szerkezeti vázát jelenti a kalandozás, a vándorlás. ÍA kalandozás közben tárul fel az angol társadalom.</p> <p>A Don Quijotéval való rokonítás néhány szempontja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a szereplőképzés: Don Quijote kóbor lovagként igyekszik megmenteni a bajban lévőket, Tom Jones tényleg megment jópár bajban levőt: Hegyi Ember, Watersné...), javíthatatlan rajongók, de míg Don Quijote eszményekért rajong, addig konkrét tárgya van Tom Jones rajongásának; mindkettőjüknek van egy fegyverhordozójuk (Sancho Panza, Partridge) • cselekmény: párhuzamos helyzetek, események: borbély, vendégfogadó, bábszínház... • eszményi és reális, fennkölt és népi ellenpontozása (Tom ↔ Blifil; Allworthy ↔ Western; Sophia ↔ Lady Bellaston...)
Pope	<ul style="list-style-type: none"> • Fielding példaképének tartja, szereplői többször hivatkoznak Pope Homérosz-fordításaira. • Pope-ot majdnem mindegyik narrátori elmélkedésben megidézi: a szerzői jog védelmében (XII/1.), a szerző jól ismerje tárgyat (XIII/1.), komikum és tragikum szerepéről (V/1.)... • Pope Fürtrablás c. komikus eposza a Tom Jones egyik előzményének tekinthető: a travesztált hang, a szatirikus ábrázolás miatt. Az angol szakirodalom Fielding regényét így is nevezi: „komikus eposz prózában” („comic epic-poem in prose”- Joseph Andrews)
Horatius	<p>A horatiusi ars poetica alapelvei állandó hivatkozási pontjai a narrátornak és a szereplőknek is. Ez a hivatkozás kétélű: egyrészt nagyon is komolyan veendő esztétikai alapvetések, másrészt igen nagy iróniával megidézett elvek. Ez utóbbiak közé tartozik a következő narrátori bölcsesség is: azért kell latin és görög auktorkat idézni, hogy az irodalom szarkáinak dolgát megnehezítsük.</p> <p>A szereplők Horatius-idézetei jellemábrázolásuk része. Tom, aki valóban megtanult latinul, helyesen s helyénvalóan idézi Horatiust. Míg Partridge, aki tökéletlen latintanárra, hol helyesen, hol hibás latinsággal idézi, de latin idézetei minden bekezdésében előfordulnak – fitogtatva ezzel „komoly deákos műveltségét”. Félműveltségét bizonyítja, hogy indokolatlanul helyen és időben zengi el idézeteit, azok valódi jelentését többnyire nem is sejtve.</p>

Minden jó megoldás 1 pont. **Elérhető: 4 pont**

3. feladat

Henry Fielding Tom Jones című regényét tartja a szakirodalom a tipikus angol vidéket és életet bemutató realista regények előfutárának. Emeljen ki négy elemet, mellyel a fenti állítást alá tudja támasztani, állításait a műből vett példákkal illusztrálja!

„Realista” elemek	Példák a műből
Összetett jellemek	A regény szereplői nem csak jók vagy rosszak, nem eszmények, hanem kevert jellemek. Pl.: Tom szerelmes ifjú, de többször megcsalja Sophiát. Allworthy végtelenül szerény és okos férfi, de nem mindig körültekintő, elhamarkodottan dönt. Square egy gazember, intrikus, de halála előtt megbánja bűneit, s egy levélben elmondja az igazságot...
Társadalmi típusok	A polgári regény egyik első darabja Fieldingnek ez a műve. Jellemzője, hogy a polgári világ tipikus szereplőit ábrázolja: érdekházasságra készülő férfiak és nők (Fitzpatrick, Blifil...), szajhák az alsóbb és az úribb társadalmi rétegből (Molly, Lady Bellaston...), saját érdekeiket szem előtt nem tévesztő lelkipásztor (Thwackum), sznob középnemesi vénkisasszony (Western néni), műveletlen, vadászatban, ivászatban jártas vidéki nemes (Western úr)...
Valóságos és valódi helyszínek – a „valószínűség” követelménye	A történet Anglia tipikus helyszínein játszódik (Somerset, London), tipikus helyszíneken: (nemesi kúriák, vendégfogadók, úri házak: szalonok, nappalik, hálószobák...) Tudjuk, hogy Fielding térkép és kalendárium segítségével írta regényét épp azért, hogy a történelmi eseményeknek, de még az adott nap időjárásának is megfeleljenek a regénybeli események
Immanens világlátás: nincsenek túlvilági szereplők, mágikus elemek vagy fordulatok.	Az események oksági rendben épülnek egymásra még akkor is, ha meglepő fordulatokat is tartalmaznak. A szereplők motivációi kiszámíthatóak, jellemükből és társadalmi helyzetükből adódnak. Pl.: Wilkins kisasszony nem vállalhatja a tőle jóval fiatalabb s társadalmi tekintetben nála jóval alacsonyabb származású fiatalember szerelmét, illetve a házasságon kívül született gyermekét. Ezért lesz „talált” gyermek Tom. Blifil, aki „kegyvesztett” lett anyjánál, gyűlöli féltestvérét, meg akarja szerezni annak

	vagyonát, illetve szerelmét. Western úr egyetlen vágya a birtokegyesítés, ezért akarja hozzáadni lányát Blifilhez, majd Tomhoz.
Depoetizált nyelveszmény – a beszélt nyelv fordulatai	Fielding tudatosan szembeszállt a klasszicizmus „fenntebb stíljével” – kigúnyolva kora kritikusait (IV/1.: A „komoly elem” szerepéről az irodalomban és arról, hogy mi célból alkalmazzuk). Tudatosan törekedett arra, hogy a regény nyelvét közelítse a beszélt nyelvhez. A beszélt nyelv fordulatait – alkalmazva a nyelvi komikum eszközt – fonetikusán is megjelenítette művében (Honour levele, Western úr beszéde). Fielding számára a nyelvállapot a jellem egyik mutatója.

Helyes válasz – helyes példa: 1 pont. **Elérhető: 4 pont**

4. feladat

A kitérők betéttörténetei kicsinyített tükrei vagy ellenpontjai Tom Jones történetének. Emeljen ki egy betéttörténetet, s értelmezze annak a központi cselekményhez való viszonyát! (Két szempontból világítsa meg állítását!)

„Mielőtt továbbhaladnánk, illendőnek tartom közölni az olvasóval, hogy e történet során mindvégig szándékomban van elkalandozni, valahányszor erre lehetőséget látok.”

Kiemelt betéttörténet	Szerepe a Tom Jones-történetben
Pl.: a Hegyi Ember meséje	<p>1. A Tékozló fiú példázatának modern változata. Ebben a történetben az atyai megbocsátást nem követi boldog vég: a fiú meggyűlöli az embereket, s gyűlöletében remetének áll. Azzal, hogy Tom megmenti, megrendíti embergyűlölő hitében. Élete erkölcsi példázat az elzüllésről, a rossz barátokról és pártfogókról Tom számára.</p>
	<p>2. Előrevetíti a regény eseményeit. A Hegyi Ember elmeséli Tomnak (mielőtt az Londonba érkezne), milyen London „sötét” arca, melyeket az majd meg is tapasztal (verekezés, felbujtás, bosszú...).</p>

Helyes példa: 1 pont. Minden indoklás 1 pont. **Elérhető: 3 pont**

5. feladat

A Tom Jones cselekményébe Fielding saját életének eseményeit, helyszíneit is beleszította. Említsen négy életrajzi motívumot a regényből!

Életrajzi esemény	Életrajzi adatnak megfelelő regénybeli párhuzam
pl. Somersetshire-ben született	Tom Jones szülőhelye Somerset megyében található
pl. a vidéki élet gyermeki tapasztalatai regényeiben is visszaköszönnek	a regénybeli Black George a gyermekévek során a vidéki életből ellesett alak, a közismert italozó gazfickónak John Giddish volt a valódi neve
pl. Már etoni tanulóévek során is kicsapongó életet élt, Londonban pedig szalonok és kocsmák szorgalmas látogatója	a regényben Tom Jones is nem tud ellenállni az élet felkínálkozó örömeinek, a londoni helyszín is rokonítja az eseményeket
pl. Edmund Fielding, Henry Fielding édesapja (mint fiatal katonatiszt) megszökteti egy vagyonos főbíró leányát (Sarah Gould). Az író házassága körül is lányszöktetést sejttenek.	A mű központi cselekménye Sophia Western és Tom Jones kezdetben üldözött szerelmi kapcsolata, megpróbáltatásai, boldogságra találása, végül házassága mentén halad

Minden helyes megoldás: 0,5 pont. **Összesen: 2 pont**

6. feladat

A levél a cselekmény előrehaladásának fontos kelléke. Mutassa be két – a regényben előforduló – levél kiemelésével, milyen szerepe van az írott üzenetnek a hősök sorsának alakulásában?

Levél (Ki írta s kinek?)	Szerepe a hősök életében/sorsának változásában
<p>1. Blifil levélben közli, Jonesnak távoznia kell Allworthyéktól, el kell hagynia az országot.</p> <p>Nightingale levélben szakít szerelmével, Nancyvel. Thomas Square levele Allworthy úrhoz, Harriet Fitzpatrickné elárulja Westernéknek a lányuk lakhelyét Fitzpatricknak címzett Sam. Cosgrave aláírással.</p>	<p>Ártó, sorsfordító levelek</p> <p>Leleplező levelek</p>
<p>2. Sophie Tomot Allworthyéktól való kényszerű távozása előtt levélben biztosítja szerelméről, ill. Sophie, aki Londonban Lady Bellaston házában él, fél, hogy Jonest levelet ír neki, ezért kéri, legyen türelmes</p> <p>Lady Bellastonnak tett házassági ajánlat és válasz; Roger Thwackum levele a westertoni lelkeszi állás ügyében</p>	<p>Szerelmes levelek</p> <p>Megtévesztő levelek</p>

Minden jó válasz: 1 pont. **Összesen: 4 pont**

A feladatlap megoldása után kidolgozandó esszé címe:

Tom Jones „országúti odisszeiája”, avagy az eposzi párhuzamok a komikum szolgálatában